

Noodzakelijke versnelling van klimaat- en energieprojecten in de beroepsfase

Terug naar de oorspronkelijke bedoeling van de Crisis- en herstelwet?

*Mr. M.C. Brans*¹

Nederland staat aan de vooravond van de grootste opgave in haar geschiedenis: de klimaat- en energietransitie. In krap 28 jaar moet ons land worden getransformeerd naar een CO₂-neutrale samenleving. Ter vergelijking, de industriële revolutie duurde ongeveer 80 jaar. Om een reële kans te hebben om het einddoel te halen is in 2030 als tussenstap een CO₂-reductie van 55-60% nodig (waar nu 38-48%² CO₂-reductie wordt gerealiseerd). Alsof dit nog niet genoeg is, liggen er tevens grote opgaven op het gebied van bijvoorbeeld woningbouw en biodiversiteit. Tezamen verlangen deze opgaven een ingrijpend herontwerp van de inrichting van ons land.

De tijdgeest waarin deze ‘*man on the moon*’ missie moet worden gerealiseerd is allerm minst eenvoudig. Toenemende polarisatie zorgt voor gebrek aan draagvlak en het vooruitschuiven van moeilijke keuzes. Projecten kennen veel tegenstanders en doorlooptijden zijn lang. De oorlog in de Oekraïne en de torenhoge energieprijzen en inflatie zorgen voor onzekerheid en leiden wellicht af van het doel (hoewel sommigen hierin ook weer aanjagers voor het behalen van de klimaatdoelen zien). En dat terwijl de urgentie dus immens is en de tijd heel hard dringt.³

Een van de meest gehoorde belemmeringen van het niet (voldoende snel) van de grond krijgen van projecten zijn de doorlooptijden van gerechtelijke procedures bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ("Afdeling") (en de rechtbanken). De doorgaans lange procedures kunnen een ernstige bedreiging voor de haalbaarheid van de klimaatdoelstellingen maar ook voor de uitvoerbaarheid van projecten vormen. Een lange doorlooptijd van een beroepsprocedure, en onvoorspelbaarheid over de lengte daarvan, heeft ook negatieve invloed op de financierbaarheid daarvan. Daarbij merk

1 Marloes Brans is advocaat bij Houthoff en sinds 2014 lid van het bestuur van de VBR-A. Zij dankt Danai Bagourda en Georgina van Reeken voor hun onderzoek ten behoeve van deze bijdrage. Deze bijdrage werd afgesloten op 26 oktober 2022.

2 Planbureau voor de Leefomgeving, *Klimaat- en Energieverkenning 2021*, Den Haag, 2021.

3 Op de dag van het afronden van deze bijdrage kopte de website nu.nl: "Belangrijkste broeikasgassen bereikten in 2021 recordhoogtes: 'de tijd dringt'" (26 oktober 2022).

ik gelijk op dat er meer belemmeringen zijn, maar dit artikel richt zich specifiek op de lange doorlooptijden bij bestuursrechtelijke procedures.

Reeds in 2010 heeft oud-premier Balkenende, zittend op een Brussels bankje, ingezien dat in tijden van crises de maatschappelijke urgentie kan rechtvaardigen dat projecten in de beroepsfase worden versneld. De in 2008 als gevolg van de val van Lehman Brothers veroorzaakte wereldwijde financiële crisis gold als maatschappelijk urgent en leidde in 2011 tot de komst van de Crisis- en herstelwet. Deze wet moe(s)t ervoor zorgen dat infrastructurele projecten, andere grote bouwprojecten, en projecten op het gebied van duurzaamheid, energie en innovatie versneld konden worden uitgevoerd, met als belangrijk instrument een uitspraaktermijn binnen zes maanden na afloop van de beroepstermijn. In combinatie met het direct moeten indienen van de beroepsgronden is daarmee een wettelijke termijn voor de doorlooptijd van een Crisis- en herstelwetzaak in de beroepsfase van circa acht maanden geïntroduceerd.

In het begin hebben de procedurele versnellingsbepalingen van de Crisis- en herstelwet zeker het beoogde doel gehad. Zo werd in 2012 in de Rijkscöördinatie over het inpassingsplan "Gasopslag Bergermeer" in een jaar na vaststelling daarvan uitspraak gedaan.⁴ Met ruim 50 uitvoeringsbesluiten, dertien appellanten, zeven verweerders en complexe materie (o.a. bevingegevaar) was dit een zeer intensieve zaak. De beroepsprocedure over het Rijksinpassingsplan "Randstad 380 Kv-verbinding Noordring Beverwijk - Zoetermeer (Bleiswijk)" was in negen maanden definitief beslecht.⁵ Bij de procedure waren maar liefst 35 appellanten betrokken. Een ander voorbeeld is de Rijkscöördinatie over het inpassingsplan "Hertogin Hedwigepolder" en zes uitvoeringsbesluiten uit 2014, waarin in negen maanden uitspraak is gedaan (met zeven appellanten en drie verweerders).⁶ Deze voorbeelden uit de beginperiode van de Crisis- en herstelwet laten zien dat een effectieve toepassing van de procedurele versnellingsbepalingen wel degelijk heeft plaatsgevonden.

Doorlooptijden van Crisis- en herstelwetprocedures van recentere jaren laten echter een heel ander beeld zien. Van versnelling c.q. toepassing van de "zesmaandentermijn" is geen sprake; procedures duren lang en doorgaans ook langer dan de beslistermijn van twaalf maanden die de Afdeling zich in reguliere zaken ten doel stelt. Ook het voordeel vanwege de versnelling die wordt gerealiseerd door direct gronden in te dienen wordt regelmatig ongedaan gemaakt doordat na het indienen van de gronden een zaak blijft liggen voor een verzoek om verweerschrift of een schriftelijke reactie.

In deze bijdrage wil ik verkennen of een andere invulling van de Crisis- en herstelwet, althans van de Omgevingswet die de functionaliteiten van de Crisis- en herstelwet incorporeert, de ogenschijnlijke effectieve werking van de Crisis- en herstelwet uit haar beginperiode kan doen herleven. Dit met als doel om een belangrijke belemmering weg te nemen in het realiseren van grote klimaat- en energieprojecten, en daarmee tijdig de klimaatdoelstellingen te halen.

4 ABRvS 2 mei 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BW4561.

5 ABRvS 5 juni 2013, ECLI:NL:RVS:2013:CA2050.

6 ABRvS 12 november 2014, ECLI:NL:RVS:2014:4074.

Daartoe ga ik hierna eerst nader kort in op de achtergrond en invulling van de Crisis- en herstelwet (§ 1), gevolgd door de inpassing van de functionaliteiten van deze wet in de Omgevingswet (§ 2). Ten tijde van het schrijven van deze bijdrage is net bekend geworden dat de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt uitgesteld naar (ten minste) 1 juli 2023. Omdat niet is uitgesloten dat de inwerkingtreding van de wet nog verder naar achteren zal worden geschoven, wordt in deze bijdrage ook rekening gehouden met het scenario dat de Crisis- en herstelwet langer van toepassing zal blijven. Aan de hand van een inventarisatie van feitelijke doorlooptijden van procedures onder de Crisis- en herstelwet zal ik inzichtelijk maken dat deze periodes de laatste jaren erg lang zijn geworden (§ 3). Ik bespreek vervolgens een aantal reeds gedane oproepen tot en onderzoeken naar versnelling in de beroepsfase (§ 4), en doe een voorstel in dit verband voor klimaat- en energieprojecten (§ 5). Ik sluit af met een conclusie (§ 6) en een nawoord gericht tot de jubilerende VBR-A.

1 Achtergrond en invulling Crisis- en herstelwet

In de periode in aanloop naar de vaststelling van de Crisis- en herstelwet ving met name de bouwnijverheid als gevolg van de toenmalige economische crisis harde klappen.⁷ Met de, in 2010, vastgestelde Crisis- en herstelwet heeft de wetgever tegemoet willen komen aan de maatschappelijke urgentie van projecten in het ruimtelijk domein waarvan de lange doorlooptijd ongewenst was.⁸ De uitvoering van deze projecten moest juridisch worden versneld met daarbij voor de bouwnijverheid als economisch vitale sector een extra stimulans.⁹ Hiertoe heeft de wetgever in de Crisis- en herstelwet in diverse procedurele versnellingsinstrumenten voorzien. Naast bijvoorbeeld het verbod op het indienen van pro forma beroep en de introductie van het (inmiddels in de Awb opgenomen) relativiteitsvereiste, is een belangrijk instrument dat van artikel 1.6 lid 4 Crisis- en herstelwet. Artikel 1.6 lid 4 Crisis- en herstelwet bepaalt dat de bestuursrechter binnen zes maanden na afloop van de beroepstermijn uitspraak doet. Evenals bij andere procedurele versnellingsmogelijkheden wordt de maatschappelijk urgentie van bedoelde projecten als rechtvaardiging voor het met een zekere voorrang behandelen van "Crisiswet-besluiten" gezien.¹⁰

Interessant is om de blijvende actualiteit van de aanleiding voor het vaststellen van de Crisis- en herstelwet te zien. (Ook) destijds constateerde de wetgever dat bij projecten in het ruimtelijk domein veel partijen betrokken zijn, waardoor veel in kaart moet worden gebracht en afgewogen (het is complex).¹¹ In de daarvoor in het bestuursrecht geldende procedures, zoals bestemmingsplanprocedures, duurt het vaak lang eerdad daarover beslissingen worden genomen. Vervolgens bestaat nog langdurig onzekerheid over deze beslissingen, omdat bezwaar en beroep kan worden gemaakt. De wetgever overweegt daarom dat de maatschappelijke urgentie van projecten die onder de Crisis- en herstelwet zouden gaan vallen maatregelen vergen die bijdragen aan een versnelling van pro-

7 *Kamerstukken II 2009/2010 32127, 3 (MvT)*, p. 16.

8 *Idem*, p. 10.

9 *Idem*, p. 16.

10 *Idem*, p. 46-47.

11 *Idem*, p. 10, 2.

cedures bij de rechter (en de besluitvorming door de overheid). Dit zonder "af te doen aan de gewenste zorgvuldigheid". Het ruimtelijk domein kenmerkte zich ook toen al door grote maatschappelijke opgaven, die zeer bepalend waren/zijn voor de toekomstige ontwikkeling van ons land. Genoemd worden opgaven die opvallend vergelijkbaar zijn met de opgaven van nu: duurzame energievoorziening, bereikbare economische centra en woongebieden, klimaatbestendige inrichting en voldoende en kwalitatief goede woningen en bedrijfslocaties.

In 2013 is de, aanvankelijk tijdelijk bedoelde, Crisis- en herstelwet permanent gemaakt.¹² De noodzaak van blijvende aandacht voor de economische structuurversterking maakte het wenselijk de instrumenten uit de Crisis- en herstelwet zoveel mogelijk een permanente plek in het bestuursrecht en omgevingsrecht te geven. Over de versnelling (en vereenvoudiging) van projecten in de beroepsfase is in algemene zin opgemerkt dat deze aanslaan en de doorlooptijd van beroepsprocedures fors in teruggebracht. Alhoewel de zesmaandentermijn van artikel 1.6 lid 4 Crisis- en herstelwet in tweederde van de gevallen niet wordt gehaald, worden de zaken wel gemiddeld binnen zeven maanden afgedaan.

Artikel 1.6 lid 4 Crisis- en herstelwet, onderdeel van Afdeling 1 van Hoofdstuk 1, is van toepassing bij, samengevat, onder meer de categorieën van ruimtelijke en infrastructuurprojecten genoemd in bijlage 1. Hierbij valt op dat de omvang van de gegeven projecten, en daarmee in potentie de maatschappelijke urgentie die is gemoeid met het realiseren van deze projecten, zeer uiteenloopt. Opgenomen zijn bijvoorbeeld windmolenparken, gebiedsontwikkelingen met toepassing van de Rijkscoördinatieregeling of Provinciale coördinatieregeling, Rijkswegen, maar onder omstandigheden ook woningbouw vanaf elf woningen. Sowieso betreft het een lange lijst met categorieën, met zeer uiteenlopende maatschappelijke opgaven waarvan de maatschappelijke urgentie om specifiek deze projecten te versnellen niet altijd duidelijk is. In dit verband valt in het bijzonder op de categorie die de meeste woningbouwprojecten vanaf elf woningen onder de Crisis- en herstelwet brengt. De wetgever heeft destijds voor dit relatief lage aantal (van aanvankelijk 20 en later elf) woningen gekozen, omdat de projectgrootte als gevolg van de crisis destijds op ongeveer twaalf tot vijftien woningen werd ingeschat.¹³ De vraag is echter of van deze omvang projecten dezelfde maatschappelijke urgentie uitgaat als bijvoorbeeld een woningbouwproject van 3.500 woningen of een windmolenpark dat honderdduizend huishoudens van (groene) elektriciteit voorziet.

2 Inpassing functionaliteiten Crisis- en herstelwet in Omgevingswet

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet komt de Crisis- en herstelwet te vervallen.¹⁴ Omdat de Omgevingswet voorziet in een geheel nieuw stelsel, is de ruimte die de Crisis- en herstelwet biedt hierin voor zover nodig verwerkt. Voor complexe projecten met een publiek belang, waaronder ook de grotere (energie)infrastructuur en

12 *Kamerstukken II 2011/12 33135, 3, p. 3-4.*

13 *Kamerstukken II 2009/10, 32127, 140, p. 10, 40.*

14 *Kamerstukken II 2013/14, 33962, 3, p. 303-304.*

ruimtelijke projecten kunnen vallen, heeft de wetgever de "sneller en beter"-aanpak van de huidige Tracéwet bedacht. Vergelijkbaar met de Tracéwet wordt voor het deel dat betrekking heeft op de fysieke leefomgeving *een projectbesluit* vastgesteld en voor de overige toestemmingen uitvoeringsbesluiten genomen (afd. 5.2 Omgevingswet). Het projectbesluit is tevens de belangrijkste opvolger van de Rijkscoördinatieregeling en de Provinciale coördinatieregeling.¹⁵ De projecten die in aanmerking komen voor een projectbesluit zijn van rechtswege aangewezen (art. 5.46 Omgevingswet) of het bevoegd gezag heeft de beoordelingsruimte om dat te doen¹⁶, dit laatste in overeenstemming met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties ("BZK") (art. 5.44 lid 1-2 Omgevingswet). Bij AMvB kunnen categorieën van gevallen worden aangewezen waarin een dergelijke overeenstemming niet nodig is.¹⁷

Ter versnelling van de besluitvorming van projecten in de fysieke leefomgeving heeft de wetgever voor projectbesluiten en uitvoeringsbesluiten in artikel 16.87 Omgevingswet de uitspraaktermijn voor de Afdeling op zes maanden gemaximeerd.¹⁸ Artikel 16.87 lid 1 Omgevingswet (rechtelijke beslistermijn bij projectprocedure) bepaalt dat op beroepen tegen een projectbesluit de Afdeling binnen zes weken na ontvangst van het verweerschrift beslist. In 'bijzondere omstandigheden' kan de Afdeling deze termijn met ten hoogste drie maanden verlengen (lid 2). De MvT bij de Crisis- en herstelwet merkt de zesmaandentermijn niet meer op dan dat de beslistermijn voor de Afdeling voor *alle* projectbesluiten is gemaximeerd op zes maanden. Onder de Crisis- en herstelwet geldt dat voor bestaande projecten.¹⁹ De in artikel 16.87 Omgevingswet gegeven termijnen zijn een voortzetting van de huidige wetgeving, waaronder de Tracéwet en de Wet ruimtelijke ordening (in coördinatieprocedures).²⁰ Ook de verlengingsmogelijkheid van lid 2 van artikel 16.87 Omgevingswet is overgenomen uit huidige wetgeving, namelijk artikel 26 lid 2 Tracéwet. Bijzondere omstandigheden voor verlenging van de zesmaandentermijn acht de Tracéwetgever bijvoorbeeld aan de orde bij ingewikkelde projecten of indien grote aantallen beroepschriften zijn ingediend.²¹

Voor de uitvoeringsbesluiten geldt dat de Afdeling ook daarop binnen zes maanden na de ontvangst van de verweerschriften beslist (art. 16.87 lid 3). Anders dan voor het projectbesluit is voor de uitvoeringsbesluiten niet een beperkte verlengingsmogelijkheid bij 'bijzondere omstandigheden' opgenomen.²² Dit lijkt te veronderstellen dat voor uitvoeringsbesluiten minder belemmering bestaat de beslistermijn, en voor een onbepaalde periode, te verlengen. Nu het verdedigbaar lijkt dat het projectbesluit en de uitvoerings-

15 Kamerstukken II 2013/14, 33962, 3, p. 188, 311.

16 De minister van Infrastructuur en Waterstaat, Gedeputeerde Staten en het waterschap kunnen een projectbesluit vaststellen. De gemeenteraad kan bij een gemeentelijk project van publiek belang elementen van een projectbesluit opnemen in het omgevingsplan.

17 Hetgeen is gebeurd in art. 10.3 Omgevingsregeling, dat een aantal grote infrastructurele projecten opsomt.

18 Art. 16.87 Omgevingswet jo. art. 5.55 (Gemeentelijke projecten van publiek belang).

19 Kamerstukken II 2013/14, 33962, 3, p. 263.

20 Kamerstukken II 2013/14, 33962, 3 (nog opgenomen onder art. 16.85).

21 Kamerstukken II 1998/99, 26343, 3, p. 13, 19 en 40.

22 Deze bepalingen zijn grotendeels uit art. 26 lid 2 Tracéwet overgenomen, met als verschil dat de termijn waarbinnen op projectbesluiten ten opzichte van Tracébesluit wordt beslist, is verkort van twaalf naar zes maanden.

besluiten gecoördineerd in procedure worden gebracht²³, een ander standpunt zou de status als opvolger van de Rijkscoördinatieregeling en Provinciale coördinatieregeling illusoir maken, kunnen de uitvoeringsbesluiten wellicht van deze beperkte verlengingsmogelijkheid "meeprofiteren". Anderzijds, kan het meecoördineren van de uitvoeringsbesluiten voor de Afdeling wellicht een argument vormen om niet binnen de termijn van zes plus drie maanden te hoeven blijven.

3 Feitelijke doorlooptijden beroepsprocedures Crisis- en herstelwet

De Raad van State publiceert jaarlijks haar jaarverslag de "Bestuursrechtspraak in cijfers", waarbij onder meer de behandeling van de "Crisis- en herstelwet zaken" - zowel in voorlopige voorzieningen als hoofdzaken - wordt weergegeven. Hieronder zijn de gegevens van de hoofdzaken in Crisis- en herstelwetzaken uit respectievelijk de jaarverslagen van 2021 en 2016 overgenomen (periodes 2017-2021 en 2012-2016).²⁴ Deze gegevens laten zien dat er min of meer gelijke instroom van hoofdzaken is van ongeveer 200 zaken per jaar. Wel laten de gegevens zien dat waar het aantal afgedane zaken in de periode 2012-2016 rond de 200 zaken per jaar schommelde, dat aantal zeker in de laatste jaren (2021 en 2020) is teruggezakt naar een aantal van 150 zaken per jaar. Dit lijkt een verklaring te kunnen zijn voor het feit dat de totale hoeveelheid Crisis- en herstelwetzaken dat op dit moment bij de Afdeling in behandeling is een stuk hoger ligt (in 2021: 174 hoofdzaken) dan in de periode 2012-2016 (schommelend rond de 100 zaken). Ook de gemiddelde doorlooptijd van hoofdzaken in de Omgevingskamer is in 2021, met 43 weken, opgelopen ten opzichte van de gemiddelde doorlooptijd van de Ruimtelijkeordeningskamer in 2016 (32 weken).²⁵

Totaal - Crisis- en herstelwet	2016	2015	2014	2013	2012
In behandeling per 1 januari	83	106	95	96	113
Ingekomen nieuwe procedures	201	192	221	227	222
Subtotaal	284	298	316	323	335
Afgedaan	188	215	210	228	239
In behandeling per 31 december	96	83	106	95	96

Jaarverslag Raad van State 2016

23 *Kamerstukken II* 2013/14, 33962, 3, p. 51, 54, 182.

24 www.raadvanstate.nl/publicaties/jaarverslagen/.

25 Per 1 januari 2020 wordt de Ruimtelijke-ordeningskamer de Omgevingskamer genoemd.

Crisis- en herstelwet Hoofdzaken

	2021	2020	2019	2018	2017
In behandeling per 1 januari	125	110	138	143	96
Ingekomen nieuwe procedures	209	155	178	219	208
Subtotaal	334	265	316	362	304
Afgedaan	160	140	206	224	161
In behandeling per 31 december	174	125	110	138	143

Jaarverslag Raad van State 2021

Voor veel klimaat- en energieprojecten geldt dat dit een bijzondere categorie binnen de Crisis- en herstelwetzaken is. Het gaat om projecten die doorgaans, al dan niet van rechtswege op grond van bijvoorbeeld de Elektriciteitswet 1998, met toepassing van de Rijkscoördinatieregeling of Provinciale coördinatieregeling worden gerealiseerd. Dit is dus de groep projecten die straks onder de Omgevingswet met toepassing van het projectbesluit (en de uitvoeringsbesluiten) moet worden gerealiseerd. Interessant is dan ook om te zien hoe specifiek de doorlooptijden van projecten onder de Rijkscoördinatieregeling en de Provinciale coördinatie regeling feitelijk uitpakken. Mede ten behoeve van deze bijdrage heb ik een inventarisatie gemaakt van de einduitspraken in Rijkscoördinatie- en Provinciale coördinatieprocedures. Een overzicht van de betreffende procedures met bijbehorende doorlooptijden over de periode 2016 tot en met september 2022 is als bijlage bij deze bijdrage opgenomen. Daarbij is het tevens inzichtelijk gemaakt als binnen een procedure een bestuurlijke lus is toegepast en/of prejudiciële vragen zijn gesteld, omdat dit omstandigheden zijn die (sterk) van invloed kunnen zijn op de doorlooptijd van een procedure.

Het overzicht laat ten eerste zien dat het aantal Rijkscoördinatie- en Provinciale coördinatieprocedures waarin over deze periode uitspraak is gedaan, best beperkt is. In totaal gaat het om elf Rijkscoördinatieprocedures en negen Provinciale coördinatieprocedures over een periode van ruim vijf jaar. De gemiddelde doorlooptijd van beroepsprocedures bij de toepassing van de Rijkscoördinatieregeling is met 16,7 maanden bijna anderhalf jaar. Daarbij valt, niet onbegrijpelijk, op dat in elk geval de coördinatieprocedures met een groter aantal te coördineren besluiten een langere doorlooptijd hebben gehad. De gemiddelde doorlooptijd van beroepsprocedures bij de toepassing van de Provinciale coördinatieregeling is ongeveer vergelijkbaar (met ca. 17 maanden) en gemiddeld enkele maanden langer indien tijdens die procedure prejudiciële vragen zijn gesteld. Dit overzicht lijkt tot de conclusie te leiden dat de gemiddelde doorlooptijd bij Rijkscoördinatie- en Provinciale coördinatieprocedures fors afwijkt van de gemiddelde behandeltijd van hoofdzaken bij de Omgevingskamer (van 9-10 maanden). Ook de beslistermijn van artikel 1.6 lid 4 Crisis- en herstelwet van zes maanden na afloop van de beroepstermijn wordt in de praktijk ruimschoots niet gehaald.

Over de doorlooptijden van huidige Tracébesluiten tot slot, de doorlooptijden in die procedures zijn - met gemiddeld 17 maanden - zeer vergelijkbaar met die in de Crisis- en herstelwet. Wat bij de Tracéprocedures wel opvalt, is dat procedures regelmatig korte doorlooptijden hebben gehad (van 6 maanden tot 8,5 maand), ook in zaken met behoorlijk wat appellanten.²⁶ Alhoewel diverse omstandigheden natuurlijk van invloed kunnen zijn op het bereiken van zo'n korte doorlooptijd, lijkt dit wel te illustreren dat ook meer recent in geschillen met meerdere partijen een dergelijke doorlooptijd haalbaar is (waarbij gelijk wordt erkend dat het hier 'slechts' om één (Tracé)besluit gaat).

4 Oproepen tot en onderzoek naar versnelling van de beroepsfase

Vanuit de Klimaatcoalitie van bedrijven, met zowel private als publieke partijen zoals Eneco, Tennet en Port of Rotterdam, is een pleidooi gehouden om het klimaatbeleid te versnellen.²⁷ Het '2030-doel' kan volgens de Klimaatcoalitie, vanwege onder andere lange doorlooptijden van vergunningen, alleen in zicht blijven als de (toen nog) nieuwe regering in de twee jaar die op het sturen van de brief volgen, alle kritische beslissingen neemt. Gebeurt dat niet, dan moet mogelijk in 2023 al worden geconstateerd dat het 2030-doel uit zicht is en er minder zal worden geïnvesteerd in de duurzame versterking van de Nederlandse economie. De Klimaatcoalitie stelt voor om projecten c.q. klimaatoplossingen te versnellen door een nieuwe tijdsnorm te hanteren. In plaats van een beslistermijn voor vergunningen in de praktijk van doorgaans drie tot zeven jaar zou er een tijdsnorm met een maximale doorlooptijd van twee jaar moeten komen, uiteraard met noodzakelijke borging van zorgvuldigheid, weging van andere belangen, draagvlak en het goed regelen van inspraak. Het pleidooi lijkt geen suggesties te doen voor versnelling in de beroepsfase.

Anders is dat bij NEPROM, die 1 september 2022 een brandbrief aan de Tweede Kamer heeft geschreven, ook in verband met het terugdringen van onnodige vertraging door onder meer beroepsprocedures, zij het gericht op woningbouw.²⁸ NEPROM doet in de brief een aantal concrete voorstellen om deze vertraging terug te dringen, nader uitgewerkt in een als bijlage bij de brief gevoegd rapport. Een van de voorstellen die betrekking heeft op de beroepsfase houdt in dat de zesmaandentermijn uit artikel 1.6 lid 4 Crisis- en herstelwet weer wordt ingevoerd en ook wordt toegepast (vermoedelijk is bedoeld te betogen om die in de Omgevingswet in te voeren, nu de huidige Crisis- en herstelwet de betreffende bepaling gewoon nog bevat). Argumenten die NEPROM in dit verband heeft genoemd zijn dat het een relatief simpele wetswijziging betreft, het

-
- 26 ABRvS 3 april 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1052; ABRvS 28 maart 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1037; ABRvS 12 juli 2017, ECLI:NL:RVS:2017:1893; ABRvS 17 augustus 2016, ECLI:NL:RVS:2016:2241; ABRvS 24 februari 2016, ECLI:NL:RVS:2016:503; ABRvS 10 februari 2016, ECLI:NL:RVS:2016:342.
- 27 Brief van 27 oktober 2021 van Klimaatcoalitie van bedrijven, *Pleidooi versnelling klimaatbeleid door Klimaatcoalitie van bedrijven*, 27 oktober 2021.
- 28 Brief van 1 september 2022 van NEPROM aan de minister van VROM, *Terugdringen onnodige vertraging woningbouw door bezwaar- en beroepsprocedures*. Zie ook: *Kamerstukken II 2020/21*, 3491, Aanhangsel van de Handelingen, antwoord van de (toenmalige) minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op vragen van leden Koerhuis en Ellian over de vertraging in woningbouw door tekort aan capaciteit in de rechtspraak.

ervoor zorgt dat rechters aan de termijn gebonden zullen blijven en naleving zullen blijven nastreven, en dat zij zich zullen inspinnen binnen die termijn uitspraak te doen.

Ook de Raad van State zelf heeft zich in de discussie over het versnellen van beroepsprocedures gemengd. In een op 7 juni 2022 verschenen bericht in *Cobouw* hebben Rosa Uylenburg een Bart-Jan Ettekoven, respectievelijk voorzitter van de Omgevingskamer van de Raad van State en voorzitter van de Raad van State, opgemerkt: "*Geen enkele wet versnelt bouwprocedures*".²⁹ Op de vraag of de Crisis- en herstelwet "*die voor kortere procedures staat, Nederland dan niets heeft opgeleverd*" antwoorden de staatsraden dat de wet die oorspronkelijk was bedoeld om de economie vlot te strekken met snellere procedures voor bepaalde bouwprojecten, na vijftien jaar nog steeds bestaat. En het probleem is dat er steeds meer projecten bijkomen. Het geven van voorrang aan deze zaken wordt volgens de staatsraden steeds moeilijker: "*als alles voorrang heeft, heeft niets meer voorrang*". Het gevolg hiervan is dat in een groot deel van de Crisis- en herstelwetgevallen de termijn van zes maanden niet wordt gehaald. Dit ligt mede aan capaciteitsproblemen die (ook) de Raad van State heeft.

Recent heeft de Vakgroep Staatsrecht, Bestuursrecht en Bestuurskunde van de Rijksuniversiteit Groningen ("RUG"), in opdracht van de ministers van BZK en Economische Zaken en Klimaat, onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om procedures bij de bestuursrechter te versnellen ("RUG-rapport"). De RUG heeft vier opties onderzocht om de beroepsfase van projecten te versnellen: versnellen door een eerder oordeel van de rechter, versnellen door beperken toegang beroep, versnellen door beperking van het aantal instanties en versnelling door andere inrichting beroepsprocedure. In paragraaf 6.3 Crisis- en herstelwet van het onderzoek gaat het RUG-rapport in op de mogelijkheid van 'Versnelde behandeling (voor aangewezen geschillen)'. De toepassing van de zesmaandentermijn van artikel 1.6 lid 4 bespreekt het RUG-rapport in de context van afdeling 8.2.3 Awb, *de mogelijkheid* voor de bestuursrechter om versnelde behandeling toe te passen. In artikel 1.6 lid 1 Crisis- en herstelwet is versnelde behandeling ook van toepassing verklaard op Crisis- en herstelwetzaken. Onderkend wordt dat de wetgever met de zesmaandentermijn heeft beoogd om die keuzevrijheid weg te nemen. Tegelijkertijd focust het RUG-rapport op de grote mate van vrijheid waarover rechters bij de toepassing van versnelde behandeling kunnen beschikken. Ten eerste, omdat de bestuursrechter kan besluiten de procedure alsnog regulier af te doen (art. 8:53 Awb). Ten tweede, omdat hij of zij veel vrijheid heeft de termijnen voor individuele handelingen te bepalen. De termijnen worden niet van rechtswege korter en ook anderszins kan niemand de bestuursrechter tot bepaalde korte termijnen dwingen. Terloops, in een voetnoot (no. 104), wordt verwezen naar een evaluatie van de Crisis- en herstelwet uit 2012 waarin is overwogen dat in combinatie met de verplichting om binnen zes maanden uitspraak te doen, "*wellicht wel een effect is te zien*".

In het onderzoek wordt als mogelijke oplossing eerst een zwaardere regierol voor de bestuursrechter voorgesteld, waarbij versnelde behandeling vaker wordt toegepast. Daarnaast zou de wetgever specifieke zaken kunnen aanwijzen waarop afdeling 8.2.3 Awb van toepassing is, vergelijkbaar met artikel 1.6 lid 1 Crisis- en herstelwet. Ondanks dat

29 Nieuwsbericht van 7 juni 2022, laatste gewijzigd op 9 juni 2022, "Raad van State: 'Geen enkele wet versnelt bouwprocedures, Omgevingswet invoeren nu te risicovol'", *Cobouw*.

een dergelijke wetswijziging volgens het RUG-rapport "een belangrijke aanwijzing zou inhouden voor bestuursrechters om prioriteiten te stellen tussen zaken" zou de bestuursrechter nog steeds een grote mate van vrijheid toekomen om (onderdelen van) een procedure te versnellen. Het RUG-rapport ziet in een aanwijzing van de wetgever welke zaken versneld zouden moeten worden behandeld meer "een belangrijke symboolfunctie". Op dit moment zouden rechters niet snel van oordeel zijn dat woningbouw en/of energie-infrastructuurprojecten meer spoedeisend zijn dan andere zaken. En ook het moeten beslissen over versnelde behandeling zou leiden tot extra werkzaamheden, waar de bestaande werkdruk al heel hoog ligt.

5 Voorstel tot versnelling van de beroepsfase bij klimaat- en energieprojecten

Vooropgesteld wordt dat de instrumenten die de bestuursrechter toekomen bij de toepassing van afdeling 8.2.3 Awb, en waarvan de bestuursrechter dus in beginsel de vrijheid heeft om, indien de zaak spoedeisend is, deze toe te passen, betrekking hebben op de periode in aanloop naar de zitting. De termijn waarbinnen in (hoger) beroep uitspraak moet worden gedaan, is geen termijn die de bestuursrechter als onderdeel van een versnelde behandeling kan aanpassen. Ik vraag mij af of de betoogde vrijheid ten aanzien de instrumenten van afdeling 8.2.3 Awb in dezelfde mate opgaat voor de beslistermijn. Alhoewel ook voor de zesmaandentermijn van artikel 1.6 lid 4 Crisis- en herstelwet geldt dat dit geen rechtens afdwingbare termijn is, gaat deze mijns inziens verder dan slechts symboolpolitiek of -wetgeving. Uit de parlementaire geschiedenis bij artikel 1.6 lid 4 Crisis- en herstelwet blijkt dat de wetgever de bepaling wel degelijk als een tot de rechter gerichte verplichting beschouwt en rechterlijke instanties zich moeten inspannen om de termijn te halen.³⁰ Ook de toenmalige voorzitter van de Ruimtelijk-orderingskamer merkte in aanloop naar de inwerkingtreding van dit artikel op dat de Afdeling de zesmaandentermijn "volstrekt ernstig neemt en haar best zal doen die termijn zoveel mogelijk te halen en niet te vermijden overschrijdingen zo beperkt mogelijk te houden".³¹

Daar komt bij dat, zeker in de eerste jaren van toepassing van de Crisis- en herstelwet, er voorbeelden zijn van procedures waarbij artikel 1.6 lid 4 effectief is toegepast, in die zin dat in grote, complexe procedures de totale doorlooptijd dichtbij de zesmaandentermijn is gebleven. Bij het houden van de ogen op de bal, te weten het moment van de einduitspraak, is bovendien de vraag hoeveel noodzaak er is om de instrumenten van artikel 8:52 Awb toe te passen om de zesmaandentermijn (min of meer) te halen. Indien conform de *reguliere* termijnen³² appellanten direct na ontvangst van het (inhoudelijke) beroepschrift de reguliere termijn van vier weken voor verweerschrift wordt geboden en vrij snel daarna tot het inplannen van een zitting wordt overgegaan, dan is ook zonder de noodzaak tot toepassing van versnelde behandeling het halen van de zesmaandentermijn reëel. Voor wat betreft de overige proceshandelingen brengt mijns inziens al-

30 *Kamerstukken II* 2009/2010, 32127, 7, p. 41, 47.

31 Prof. P.J.J. van Buuren, *Uitspraak binnen zes maanden...*, TBR 2010/11, par. 6.

32 Van respectievelijk art. 8:42 lid 1 en 8:43 lid 2 Awb.

leen het inschakelen van de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak echt vertraging, maar daarin heeft de Crisis- en herstelwet al proberen te voorzien door de termijn voor advisering op twee maanden te stellen (art. 1.6 lid 3), zodat ook daarvoor versnelde behandeling niet nodig is.

Ook als, anders dan bij afdeling 8.2.3 Awb, de rechter zich ten minste inspant om de zesmaandentermijn te halen, en een appellant daar eventueel een beroep op kan doen, dan nog blijft staan dat er heel veel Crisis- en herstelwetzaken zijn waarop de zesmaandentermijn van toepassing is. De staatsraden verwoorden het in het eerder aangehaalde *Cobouw*-artikel treffend: "*als alles voorrang heeft, heeft niets meer voorrang*". En hier ligt denk ik een belangrijk deel van het probleem (en de oplossing). De beperkte capaciteit gecombineerd met de hoge werkdruk bij de Raad van State is er onvoldoende beschikbaarheid om de ongeveer 200 Crisis- en herstelwetzaken die zich jaarlijks aandienen, binnen de zesmaandentermijn te behandelen.

Dat betekent dat inderdaad moet worden geprioriteerd, en daar is mijns inziens ook ruimte en reden voor. Ten eerste bevat bijlage 1 bepaalde categorieën met een omvang waarvan je je kunt afvragen of toepassing van de zesmaandentermijn gerechtvaardigd is. Eerder werd al even de drempel van (slechts) elf bij de realisatie van woningbouwprojecten genoemd, en bijvoorbeeld voor duurzame energieprojecten (onder 1.) is grotendeels geen capaciteitsdrempel ingebouwd. Overigens laat zeker ook de toepassing van de Provinciale coördinatie-regeling in de bijlage bij deze bijdrage zien dat het regelmatig om relatief kleine projecten, met bijvoorbeeld een aantal windturbines, gaat. Daarnaast leven wij in een tijd die keuzes en prioriteiten vraagt. Het behalen van de klimaatdoelen is ingegeven door een zodanige maatschappelijke urgentie dat projecten die het binnen handbereik houden van deze doelen mogelijk maken, voorrang behoeven. Ik ben mij ervan bewust dat dergelijk 'voortrekken' direct effect heeft op andere zaken die deze 'prioriteit status' niet genieten, maar dat is de consequentie van een lastige keuze, die uiteraard weloverwogen moet worden gemaakt. Van politici wordt gevraagd om moeilijke keuzes te maken, die bepaalde groepen meer dan andere zullen raken. Met de huidige capaciteit bij de Raad van State en tegelijkertijd de grote maatschappelijke opgaven die er liggen, is het mijns inziens onontkoombaar dat ook in de rechtspraak meer prioritering plaatsvindt.

Belangrijke vervolgvraag is hoe een dergelijke, verdergaande prioritering in de wet kan worden aangebracht. Wellicht dat het instrument van het projectbesluit, op niveau van het Rijk, provincie en waterschap, en het gemeentelijk project van publiek belang er, ten opzichte van het uitgebreide toepassingsbereik van de Crisis- en herstelwet, toe zal leiden dat iets minder projecten in aanmerking voor versnelde behandeling komen. Dat moet echter nog in de praktijk worden gezien. Meer zeker, en gehoor gevend aan de maatschappelijke urgentie en mogelijk ook de lastigheid die de Afdeling ervaart bij het prioriteren van zaken, is om de rechter via een wettelijke verplichting een duidelijke prioritering in de behandeling van zaken mee te geven. Deze prioritering moet uiteraard een zodanige afbakening kennen dat het voor de Afdeling in de praktijk ook mogelijk is om, behoudens omstandigheden die volledig buiten zijn macht zijn, daarnaar te handelen. Waar het specifiek gaat om klimaat- en energieprojecten kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het toevoegen van een bepaling in het kader van de projectprocedure, nu het waarschijnlijk is dat de meeste klimaat- en energieprojecten deze procedure zullen

doorlopen. Opname van een bepaling in de Awb lijkt minder voor de hand te liggen, nu de besluiten die de betreffende projecten zullen moeten verkrijgen grotendeels onder de specialis van de Omgevingswet vallen. Een aparte wet, op een bepaalde manier vergelijkbaar met de Crisis- en herstelwet, waarin een "prioriteitsbepaling" is opgenomen, is - tezamen met een aantal andere faciliterende bepalingen - ook denkbaar. Bij een verder uitstel van de Omgevingswet, en het langer voortduren van de Crisis- en herstelwet, is ook een optie dat - eventueel in combinatie met een van de hiervoor gedane suggesties - een aantal van de in Bijlage I opgenomen categorieën wordt geschrapt.

Indien ervoor wordt gekozen om een prioriteitsbepaling voor klimaat- en energieprojecten in de Omgevingswet op te nemen, dan zou een mogelijkheid daarvoor kunnen zijn om aan artikel 16.87 Omgevingswet een vierde lid toe te voegen voor "*de versnelling van procedures in de beroepsfase voor klimaat- en energieprojecten met significante impact op de nationale klimaatdoelstellingen*". Bewust is gekozen hier niet over nationaal belang te spreken, maar van significante impact op de nationale klimaatdoelstellingen. Significante impact op de nationale klimaatdoelstellingen zou redelijk goed en objectief meetbaar moeten zijn, namelijk door de met een project op jaarbasis te vermijden hoeveelheid CO₂ of te produceren hoeveelheid groene elektriciteit doorslaggevend te laten zijn. Een lid vier zoals voorgesteld zou daarmee kunnen komen te luiden:

"De beslistermijnen in dit artikel zijn in het bijzonder van toepassing op klimaat- en energieprojecten met significante impact op de nationale klimaatdoelstellingen, dat wil zeggen projecten met een op jaarbasis totaal te vermijden hoeveelheid CO₂ van minimaal [...] en projecten met een productie op jaarbasis van totaal minimaal [...] MW groen/duurzaam geproduceerde elektriciteit."

Een bepaling als deze stelt de wetgever in staat om de projecten die daadwerkelijk een significante bijdrage leveren ook bij de rechter te prioriteren. Bovendien kan door het aanhouden van een ondergrens goed een inschatting worden gemaakt van de hoeveelheid projecten dat in elk geval voor deze versnelling in aanmerking komt en de omvang van de groep relatief beperkt kan worden gehouden. Dit is te meer belangrijk, omdat vermoedelijk ook andere grote opgaven effectief versnelling behoeven. Daarbij is tot slot nog van belang dat de mogelijkheid om van de zesmaandentermijn bij bijzondere omstandigheden met maximaal drie maanden af te wijken, ook expliciet op uitvoeringsbesluiten van toepassing wordt.

6 Conclusie

Complexe problemen vragen om onorthodoxe oplossingen. Het voelt wellicht niet goed om bepaalde projecten voorrang boven andere projecten te geven, liever behandelen wij zaken eerlijk op "volgorde van binnenkomst". Maar ook daarvan kun je je afvragen of dat altijd even gerechtvaardigd is. In feite kan de beperkte capaciteit bij de Afdeling als een schaars goed worden gezien waarvan de vraag is welke projecten daarop meer objectief bezien de meeste aanspraak maken. Elke burger heeft recht op rechtsbescherming en elke initiatiefnemer belang bij het realiseren van zijn project. Overheden proberen de belangen van beide groepen zo goed mogelijk te waarborgen. In de basis heeft een ieder een legitiem belang bij een voortvarende procedure. Dat moet ook worden gefaci-

liteerd, maar de omvang van dat belang loopt - ook meer objectief gezien - uiteen. Bovendien is er het collectief belang, dat in het bijzonder ook de wetgever moet dienen.

Als maatschappij zijn wij op een punt aanbeland dat de urgentie om de klimaatdoelstellingen te halen zodanig groot is, terwijl de doorlooptijden in beroepsprocedures het halen van deze doelstellingen sterk bedreigen, dat het geven van prioriteit aan bepaalde klimaat- en energieprojecten cruciaal is. In de zesmaandentermijn van de Crisis- en herstelwet ligt de wens van de wetgever om voor bepaalde projecten met maatschappelijke urgentie binnen de beroepsfase versneld uitspraak te doen, al besloten. De praktijk is hier door de jaren heen, ogenschijnlijk met name als gevolg van capaciteitsproblemen, echter van verwijderd geraakt. Door nu scherper keuzes te maken en de hoeveelheid potentiële zaken binnen proporties te houden, komt deze oorspronkelijk bedoeling weer effectief tot toepassing. In deze bijdrage is daarvoor een concreet voorstel gedaan. Het is aan de wetgever om de noodzaak hiervan te onderkennen en hier nader uitvoering aan te geven.

Nawoord

Tot slot richt ik mij graag kort tot de jubilerende VBR-A en haar leden. Een 25-jarig bestaan is niet niks, het is een periode waarin veel is gebeurd en er staat - juist ook in bouwrechtelijk opzicht - nog veel te gebeuren. Interessant is welke rol advocaten hierbij kunnen innemen. Het is mijn overtuiging dat die rol groter kan, en moet, zijn. De VBR-A beschikt, met haar privaat- en publiekrechtelijke ledenbestand, over een unieke interdisciplinaire samenstelling met een zeer getalenteerde achterban en praktijkervaring als belangrijk onderscheidend element. Graag spreek ik hier de wens uit om na te denken over hoe onze vereniging een juridische bijdrage kan leveren aan de grote opgaven waar ons land voor staat. Over 25 jaar moet de CO₂-neutrale samenleving binnen handbereik zijn, de VBR-A is bij uitstek een vereniging die haar juridische "powerhouse" kan inzetten voor een bijdrage aan het bereiken van dat doel. Op naar 2047!

Bijlage 1 | Doorlooptijden beroepsprocedures Rijkscoördinatieregeling met toepassing van de Crisis- en herstelwet

Doorlooptijden RCR						
Vindplaats	Type project	Aantal besluiten	Data	Doorlooptijd	Overige opmerkingen	
ABRvS 24 juni 2020, ECLI:NL:RVS:2020:1480	Het windpark De Drentse Monden bestaat uit 45 windturbines. Bij gecoördineerde besluitvorming heeft de minister van EZK een inpassingsplan vastgesteld en een vergunning verleend voor de bouw van de windturbines van het windpark.	18	22/10/2018 - 24/06/2020	20 maanden	In deze procedure lag fase 3 van de besluitvorming van het windpark ter beoordeling, waarin 18 uitvoeringsbesluiten zijn genomen die betrekking hebben op vergunningen voor diverse activiteiten, waaronder de realisatie van inkoopstations, de aanleg van kabels en wegen en het vellen van houtopstand.	
ABRvS 13 mei 2020, ECLI:NL:RVS:2020:1230	Het bestreden besluit maakt het mogelijk dat twee windparken op zee worden aangesloten op het landelijk hoofdspanningsnet. Daarnaast wordt het bouwen van een transformatorstation mogelijk gemaakt.	3	11/04/2019 - 13/05/2020	13 maanden	NVT	
ABRvS 29 januari 2020, ECLI:NL:RVS:2020:301	Oprichting van een windpark, bestaande uit negen turbines, met bijbehorende voorzieningen.	4	24/04/2018 - 29/01/2020	21 maanden	NVT	
ABRvS 6 november 2019, ECLI:NL:RVS:2019:3760	Oprichting van een windpark met bijbehorende voorzieningen. Het besluit voorziet in 61 nieuwe turbines en in de sanering van 74 bestaande turbines.	4	04/10/2018 - 06/11/2019	13 maanden	NVT	
ABRvS 19 juni 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1947	Oprichting van een windpark, bestaande uit vijf turbines, met bijbehorende voorzieningen.	3	28/09/2017 - 19/06/2019	21 maanden	NVT	

Doorlooptijden RCR						
Windplaats	Type project	Aantal besluiten	Data	Doorlooptijd	Overige opmerkingen	
ABRvS 29 mei 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1781	Verlening van een watervergunning voor het lozen van mogelijk verontreinigd hemelwater afkomstig van een nieuw te bouwen transformatorstation en vaststelling inpassingsplan dat voorziet in 35 windturbines.	9	16/02/2017 - 29/05/2019	27 maanden	NVT	
ABRvS 19 december 2018, ECLI:NL:RVS:2018:4198	Oprichting van een windpark met bijbehorende voorzieningen. Het besluit voorziet in 91 nieuwe turbines en in de sanering van 221 bestaande turbines.	5	14/08/2017 - 19/12/2018	16 maanden	De voorzitter van de Afdeling heeft in deze zaak staatsraad R.J.G.M. Widdershoven verzocht om een conclusie	
ABRvS 11 juli 2018, ECLI:NL:RVS:2018:2339	Realisatie van een windpark, bestaande uit 89 windturbines.	10	18/09/2016 - 11/07/2018	22 maanden	NVT	
ABRvS 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616	Oprichting van een windpark, bestaande uit 45 windturbines.	3	16/09/2016 - 21/02/2018	17 maanden	NVT	
ABRvS 15 februari 2017, ECLI:NL:RVS:2017:397	Het mogelijk maken van proefboringen naar aardgas in de Noordzee. Maximaal twee proefboringen zullen plaatsvinden, waarbij een boorplatform wordt geplaatst op de zeebodem.	2	09/06/2016 - 15/02/2017	8 maanden	NVT	
ABRvS 14 december 2016, ECLI:NL:RVS:2016:3314	Uitvoering van de derde fase van het Programma Inhaalslag Stroomlijn. Doel van dit Programma is het waterafvoer- en vermogen van de grote rivieren te vergroten door het verwijderen van ruwe vegetatie uit het rivierbed.	2	14/06/2016 - 14/12/2016	6 maanden	NVT	

Doorlooptijden RCR					
Vindplaats	Type project	Aantal besluiten	Data	Doorlooptijd	Overige opmerkingen
Gemiddelde doorlooptijd				16,7 maanden	

Bijlage 2 | Doorlooptijden beroepsprocedures Provinciale coördinatieregeling met toepassing van de Crisis- en herstelwet

Doorlooptijden PCR					
Vindplaats	Type project	Aantal besluiten	Data	Doorlooptijd	Overige opmerkingen
ABRvS 31 augustus 2022, ECLI:NL:RVS:2022:2539	Vaststelling van het Watergebiedsplan "Naardermeer en omliggende schil" (inclusief vijf peilbesluiten) door het waterschap van Amstel, Gooi en Vecht en het inpassingsplan "Schil Naardermeer" door de Provinciale Staten van Noord-Holland. Deze plannen zijn vastgesteld in het kader van de hydrologische en ecologische buffer rondom Natura2000gebied het Naardermeer.	2	08/07/2021 - 31/08/2022	13 maanden	NVT
ABRvS 20 april 2022, ECLI:NL:RVS:2022:1161	Verlening van twee omgevingsvergunningen voor het vervangen van een bestaande damwand door een diepere damwand ter uitvoering van een door het waterschap vastgestelde en door GS goedgekeurde projectplan.	4	28/04/2021 - 20/04/2022	12 maanden	Besluiten gecoördineerd voorbereid o.g.v. artikel 5.8 jo. artikel 5.12 Waterwet.

Doorlooptijden PCR						
Vindplaats	Type project	Aantal besluiten	Data	Doorlooptijd	Overige opmerkingen	
ABRvS 24 november 2021, ECLI:NL:RVS:2021:2627	Realisatie en de ingebruikname van het project "Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat", waarbij onder andere ecologische verbindingzones en een snelfietsroute worden aangelegd.	5	14/05/2018 - 24/11/2021	42 maanden	Tussenuitspraak bestuurlijke lus. Tot op heden geen einduitspraak.	
ABRvS 20 mei 2020, ECLI:NL:RVS:2020:1271	Verlening van een omgevings-vergunning ten behoeve van een windpark voor het bouwen van twee windturbines en het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan.	2	20/02/2019 - 20/05/2020	15 maanden	In deze procedure is op 24/12/2019 tussenuitspraak gedaan waarbij een bestuurlijke lus is toegepast: ABRvS 24 december 2019, ECLI:NL:RVS:2019:4442.	
ABRvS 4 maart 2020, ECLI:NL:RVS:2020:682	Het moderniseren van de bestaande overnachtingshaven en het aanleggen van een nieuwe overnachtingshaven.	6	29/06/2016 - 04/03/2020	45 maanden	De behandeling heeft aanzienlijk lang geduurd, omdat de beroepen zijn aangehouden en in verband met de prejudiciële vragen over het Programma Aanpak Stikstof. De zaak werd eerder op zitting behandeld op 9 februari 2017. De zaak is opnieuw behandeld op 19 november 2019.	
ABRvS 18 december 2019, ECLI:NL:RVS:2019:4210	Oprichting windpark, bestaande uit negen turbines en een inkoop en onderstation.	2	28/09/2018 - 18/12/2019	15 maanden	Bij besluit van 12 maart 2018 heeft de gemeenteraad besloten twee bestemmingsplannen, die voorzagen in de oprichting van (nagenoeg) hetzelfde windpark niet vast te stellen, zie ABRvS 18 december 2019, ECLI:NL:RVS:2019:4209.	
ABRvS 19 december 2018, ECLI:NL:RVS:2018:4177	Realisatie van een windpark, bestaande uit veertien turbines	1	12/09/2017 - 19/12/2018	15 maanden	NVT	

Doorlooptijden PCR						
Vindplaats	Type project	Aantal besluiten	Data	Doorlooptijd	Overige opmerkingen	
ABRvS 4 april 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1146	Realisatie van vier windturbines.	3	24/05/2017 - 04/04/2018	11 maanden	NVT	
ABRvS 13 september 2017, ECLI:NL:RVS:2017:2477	Bouw van vijf windturbines met bijbehorende bouwwerken en het in werking hebben van vijf windturbines.	2	06/02/2017 - 13/09/2017	7 maanden	NVT	
Gemiddelde doorlooptijd				19,5 maanden	Inclusief prejudiciële procedure	
				16,4 maanden	Exclusief prejudiciële procedure	